

Стрельцова Є.Д., д.ю.н., доцент,
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова,
м. Одеса, Україна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДЕФОРМАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ УНІФІКАЦІЇ

На сучасному етапі міжнародно-правової уніфікації спостерігаються зміни її механізмів у напрямку їхньої деформалізації. Слід зазначити, що договірна уніфікація як класичний метод міжнародно-правової уніфікації зберігає свою актуальність та пріоритетність, водночас її можливості вже не є достатньо релевантними для регулювання певних сфер, для досягнення єдності правових інструментів у площині взаємодії міжнародного права з національним правом. Наслідком такого становища стало створення «позадовірних» моделей уніфікації. Як влучно зазначають вітчизняні дослідники, «при переході до практики реалізації

міжнародного договору його незаперечне і головне місце дещо втрачає свої позиції» [1, с. 39-40].

Феномен деформалізації інструментів уніфікації можна пояснити як результат спонтанного розуміння неможливості ефективно впливати на швидкоплинні міжнародні відносини традиційними засобами міжнародно-правового регулювання. Наприклад, у сфері міжнародного екологічного права договірні форми уніфікації є менш ефективними, ніж ініціативи міжнародних неурядових екологічних організацій, які активно створюють і просувають «м'які» форми міжнародно-правової уніфікації.

Традиційно норми міжнародного «м'якого» права розглядаються у якості певного «міжнародного інфраправа», створюючи поряд з правом, умовно кажучи, паралельну функціонуючу систему норм, положень, які позбавлені організаційної техніки виконання та офіційних виконавців, але такі, що «впливають» певною мірою на законодавчий процес, визначаючи характер законтворчості та зміст юридичних норм [2, с. 16-17]. Загалом такий підхід відомий як усталена практика підготовки міжнародних договорів, але сьогодні все частіше держави і міждержавні організації йдуть далі сприйняття норм «м'якого» міжнародного права лише як початкового чи підготовчого рівня для міжнародно-правової уніфікації: вони не лише сприймаються державами, але й врешті стають основою для національного законодавства.

Однією із важливіших ознак деформалізації механізмів міжнародно-правової уніфікації стає здебільш активна діяльність недержавних інституцій, які створюють правові або квазі-правові уніфіковані регулятори. У межах парадигми транснаціонального права такі недержавні суб'єкти наділяються «правотворчим статусом», у взаємодії з державами та міжнародними організаціями стають учасниками створення правил регулювання інтернету, електронної торгівлі товарами та послугами, професійної спортивної діяльності тощо [3, с. 827-828].

Наступним аспектом деформалізації можна виділити поширення формату «рамкових конвенцій», який дозволяє зацікавленим державам максимально зберігати автономність і суверенність, а з іншого боку – залучатися до тих форм міжнародного співробітництва, у яких є мінімізованими ризики надмірного втручання в суверенітет.

Одним із найбільш значимих міжнародно-правових феноменів сучасності є «трибуналізація» міжнародного правопорядку як феномен деполітизації міжнародного правопорядку. Це відбувається у різних формах: контрольні повноваження щодо актів (конвенцій) міжнародних організацій; тлумачення договорів; усунення прогалин та колізій при реалізації судових та консультативних повноважень; оцінка відповідності національного законодавства; досягнення усталеності та єдності національної судової практики застосування міжнародних договорів тощо. Наслідком цього стає невідомий раніше феномен «судової уніфікації»,

коли практика міжнародного суду стає основою для визначення певних уніфікованих матеріально-правових норм чи способів вирішення колізій. У багатьох випадках суди отримують повноваження щодо вирішення колізій між нормами універсальних та регіональних міжнародних договорів.

Судова уніфікація матеріально-правових норм реалізується через механізми контролю та супроводжується виробленням стандартів тлумачення міжнародних договорів. Такі стандарти тлумачення є динамічними, на відміну від консервативних міжнародно-договірних форм, які потребують спеціальної процедури внесення змін. За оцінками окремих дослідників, у сучасних умовах ця функція міжнародних судів стає більш значимою, ніж традиційна та базова функція вирішення спорів [4, с. 53-66].

Підсумовуючи, наголосимо на зміщенні міжнародно-правового теоретичного дискурсу від доктрини до операційного результату дії певних міжнародно-правових норм, на основі чого долається обмеження уніфікації лише міжнародно-договірними формами, і необхідність сприйняття «реалістичного тлумачення» уніфікації, що включає «м'яке право», неправові феномени і судову практику.

Література

1. Буткевич О.В. Міжнародне право ХХІ століття: утвердження концепції «живого права». *Альманах международного права*. 2010. Вып. 2. С. 37–47.
2. Бова А. Социологическая интерпретация инфправа. *Социология: теория, методы, маркетинг*. 2001. № 2. С. 17–31.
3. Duval A. Lex Sportiva: A Playground for Transnational Law. *European Law Journal*. 2013. Vol. 19. Issue 6. P. 822–842.
4. Нешатаева Т.Н. Слышать жизнь: действие актов международного суда в национальных правовых системах. *Международное правосудие*. 2018. Вып. 1(25). С. 53–66.